

ІНВЕСТИЦІЇ КАПІТАЛУ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В УКРАЇНІ

Резюме. У статті розглянуто принципи інвестування капіталу й окреслено недоліки інвестиційного клімату в Україні. Досліджено динаміку інвестицій в Україні та рівень конкурентоспроможності економіки держави за міжнародними показниками. Запропоновані шляхи підвищення інвестиційної привабливості України.

The summary. The work deals with the problems of Investing of capital. In thesis is to consider principles of investing of capital and defect of investment climate in Ukraine. Investigational dynamics of investments in Ukraine and level of competitiveness of economy is on international indexes.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний капітал, інвестиційний клімат, інновації, інвестор, інвестиційна політика.

Постановка проблеми. На сучасному етапі при різноманітті складних кризових економічних процесів і взаємовідносин між підприємствами, фінансовими інститутами, державами на внутрішньому і зовнішньому ринках гострою проблемою є ефективне вкладення (інвестування) капіталу з метою його збільшення.

Переміщення капіталу суттєво впливає на економіку як країни, що його вивозить, так і країни, яка його приймає. З одного боку, експорт капіталу є прибутковою справою, адже до країни-експортера надходить частина світової доданої вартості. Однак, якщо вивіз капіталу з країни значно перевищує його приплив, може виникнути дефіцит інвестиційних ресурсів.

Одним із процесів, що сприяє глобалізації економічної діяльності, є інтернаціоналізація капіталу, котрий нерозривно пов'язаний з інтернаціоналізацією виробничої діяльності та розвитком інформаційних технологій. Перелив фінансових ресурсів з однієї країни в іншу відбувається здебільшого у формі інвестицій, позик.

В умовах вступу світової економіки у стадію глобалізації виробництва, переміщення інвестиційних ресурсів відбувається відповідно до принципу господарської доцільності. Вони концентруються у регіонах, де можна досягти найбільшої ефективності. Приплив іноземних інвестицій стає одним із ключових критеріїв статусу країни, успішності її входження у світове господарство.

Тому, можна констатувати, що питання залучення інвестицій капіталу в економіку України є досить актуальним, у зв'язку з чим зусилля багатьох учених-економістів спрямовані на їх дослідження та пошук шляхів ефективного впровадження інвестиційних проєктів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі дослідження вивчені праці вчених-економістів, а саме: Бланка І.А., Бутинця Ф.Ф., Н.М.Ісаєвої, Ткаченка О.І., Федоренка В.П., Шатила Н.В., Шевчука В.Я., Шклярука С.Г. та інші, законодавча база щодо питань інвестування в Україні, офіційні дані Державного агентства України з інвестицій та інновацій.

Інвестиційний капітал – одна з найчастіше використовуваних в економічній системі категорій як на макро-, так і на мікрорівні. Проте, незважаючи на виняткову увагу дослідників до цієї ключової економічної категорії, наукова думка ще не виробила універсального визначення інвестицій, яке б відповідало потребам як теорії, так і практики, а також було б адекватним з позицій конкретного суб'єкта їхнього здійснення — держави, підприємства, домашнього господарства. Зокрема, чимало уваги вчені економісти приділяють інвестуванню капіталу, але зважаючи на швидкі темпи інтеграції України у світовий економічний простір, що спричинює появу нових умов функціонування економіки, залишається багато актуальних питань та проблем, пов'язаних з інвестуванням іноземного капіталу, що потребують нагального дослідження та вирішення.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є вивчення умов інвестування капіталу в Україні й оцінка інвестиційного клімату з метою визначення основних проблем і недоліків для подальшого пошуку шляхів їх подолання, розробка рекомендацій щодо покращення умов інвестування в економіку України.

Виклад основного матеріалу. Кардинальні зміни в економіці України, пов'язані з переходом до ринку, обумовили появу нових об'єктів керування й, відповідно, методів керування ними. До числа таких нових об'єктів відноситься інвестиційна діяльність суб'єктів господарювання.

Інвестиційна активність підприємств багато в чому визначає ефективність роботи в довгостроковій перспективі, можливість вистояти в конкурентній боротьбі, вийти на нові ринки, освоїти нові види продукції.

Знання щодо інвестицій стають більш насиченими. Якщо кілька років тому більшість українських чиновників розуміли інвестиції виключно як капітальні вкладення, що забезпечують ріст та оновлення основних фондів, а директори підприємств – як фінансову підтримку або безвідсоткові кредити, що не повертаються, то тепер їхні уявлення вже стали ближчими до класичного розуміння інвестицій як процесу створення нового капіталу, що вимагає витрат фінансових ресурсів і призводить до змін у запасах капіталу (економічна теорія), та як витрат, зроблених нині, щоб одержати зиск у майбутньому (фінансова теорія). Та й сам термін „капітал” уже не викликає негативних асоціацій, поступово охоплюючи не тільки основні засоби та товарно-матеріальні запаси, але й усі види активів, включаючи інтелектуальний капітал, частково обрахований як нематеріальні активи, та фінансові інструменти, що підтверджують боргові зобов'язання або корпоративні права (включно з правом купити чи продати свою частку власності).

Інвестор дедалі частіше сприймається не як закордонний спонсор, а як особа, що приймає рішення щодо довгострокового вкладення грошей та інших активів, які йому належать, для отримання доходу, матеріальних і нематеріальних зисків не раніше, ніж принаймні через один рік. Виходячи з економічної теорії, такими особами можуть бути представники домашніх господарств, фірм та держави. Інвестор може бути як національний, так й іноземний. Інвестиції завжди є ризикованими, але мають своє вмотивування.

Інвестиції, у тому числі іноземні, є не лише механізмом розвитку, але й способом регулювання економіки шляхом переливання капіталу. На сучасному етапі розвитку ринку іноземні інвестиції виступають основним джерелом отримання новітніх конкурентноздатних технологій. Купівлю українських підприємств чи їх частки, тобто здійснення процесів злиття (поглинання), іноземні інвестори розглядають як привабливий спосіб інвестування з тих позицій, що зменшується ризик через неефективний менеджмент. Водночас збільшуються шанси застосування передового досвіду у сфері отримання нових технологій та обігових коштів у період затяжної кризи.

Основними законами, які визначають правові, організаційні та фінансові умови функціонування і розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності, є Закони України «Про інноваційну діяльність» та «Про інвестиційну діяльність». Необхідно відзначити, що основними інноваційними напрямками є нові та відновлювальні джерела енергії, машинобудування та приладобудування, хімічні технології, інформаційні технології.

Одним із пріоритетних напрямів щодо забезпечення переходу до якісно нового рівня інвестиційної діяльності є інноваційний розвиток інфраструктури фондового ринку й виконання Державної програми розвитку Національної депозитарної системи України.

На сьогодні стан інноваційного розвитку характеризується:

- дефіцитом фінансових ресурсів;
- падінням платоспроможного попиту на науково-технічну продукцію;
- погіршенням якісних характеристик наукових кадрів і матеріально-технічної бази досліджень;
- недоліками в процесі розробки та виконання державних цільових програм.

На нашу думку, усунення недоліків можливе шляхом формування інноваційної інфраструктури національної економіки через:

- створення регіональних центрів інноваційного розвитку;
- розвиток таких інноваційних структур, як наукові парки на базі наукових закладів, що мають вагомий науковий здобутки;
- створення та розвиток бізнес-інкубаторів, навчально-тренінгових центрів, венчурних фондів;
- формування системи фондів для цільового конкурсного фінансування науково-технічних проектів зі створення «критичних» або «високих технологій».

Слід зазначити, що інвестиційна політика трактується як заходи з усунення перешкод та запровадження стимулів для інвестування, захисту прав інвесторів, забезпечення привабливого інвестиційного клімату для розвитку національної економіки та підвищення життєвого рівня населення. У такому розумінні інвестиційна політика дещо виходить за рамки економічної політики як такої, оскільки поєднує політичні, правові, макроекономічні, податкові, регуляторні та соціальні чинники. Якщо в процесі викладення положень структурно-інноваційної політики

робиться наголос на ролі державних інвестицій, то інвестиційна політика націлена на зростання приватних капіталів. Зрозуміло, чому саме в Україні виникла необхідність відокремити інвестиційну політику як складову політики держави: поки що результатом внутрішньої державної політики є цілковито недостатня конвертація заощаджень домогосподарств та фірм в інвестиції, споживацька спрямованість державного бюджету, а зовнішньої – ігнорування ринків України іноземними інвесторами. Таке не часто можна зустріти в світі.

Характеристика інвестиційного клімату як сукупності умов, що впливають на інвестиційний процес, постійно декларується урядовими структурами, департаментами стратегічного розвитку корпорацій, незалежними дослідницькими інституціями.

Під поняттям „інвестиційний клімат” розуміють ступінь сприятливості ситуації, що складається в тій чи іншій країні (регіоні, галузі), для ймовірного надходження інвестицій у цю країну (регіон, галузь) [3, с. 115].

Щоб дати оцінку інвестиційного клімату, на нашу думку, необхідно охарактеризувати п'ять найбільш важливих складових: політичну обстановку, правове середовище, макроекономічні чинники, податкове оточення, регуляторний вплив.

1. Політична обстановка характеризується такими показниками, як стабільність політичної системи, наявність/відсутність конфліктів між політичними опонентами, частотність зміни урядів, кількість політичних скандалів, ступінь довіри до влади тощо.

2. Правове середовище характеризується наявністю стабільного законодавства, конституційних законів, кодексів, законів, що захищають права власності та права інвесторів, їх несуперечливістю, простотою та чіткістю, що передбачає наявність прямої дії і механізмів виконання, а також ефективністю судової системи [4, с.97].

3. Економічні фактори характеризуються динамікою грошово-кредитної сфери, банківської системи та інших складових інфраструктури економіки, експортно-імпортних операцій, рівнем інфляції, стабільністю національної валюти, станом внутрішнього ринку та його довгостроковим потенціалом, рівнем ресурсної забезпеченості та інвестування, показниками фінансової стабільності, наявністю вільних трудових ресурсів, рівнем їхньої професійної кваліфікації та вартості та іншим.

4. Податкове оточення характеризується розподілом податкового тиску, рівнем податкового навантаження, наявністю податкових стимулів до інвестування.

5. Регуляторний вплив характеризується прозорістю та послідовністю державної політики, здатністю досягати поставлених стратегічних цілей і дотримуватися поточних зобов'язань, рівнем впливу на інвесторів з боку органів державної влади різного рівня у вигляді вимог щодо реєстрації, ліцензування, сертифікації підприємницької діяльності тощо.

Для оцінки сучасного інноваційного клімату в Україні звернемо увагу на міжнародні рейтинги ведення бізнесу та конкурентоспроможності вітчизняної економіки нашої країни за основними показниками (табл. 1) [6].

Як видно з таблиці 1, на жаль, Україна втрачає позиції в рейтингу згідно міжнародних показників. Все це призводить до конкурентоспроможності нашої держави.

Варто зазначити, що досягнення високого рівня конкурентоспроможності України є досить серйозною проблемою. У зв'язку з цим, умовами для підвищення конкурентоспроможності української економіки, на нашу думку, має стати обов'язкова реалізація низки заходів загальноекономічного характеру, а саме:

1. Введення системи оподаткування, яка б не стримувала підприємницьку та інвестиційну активність (розширення практики використання податкового кредиту при інвестуванні, зменшення ставки єдиного соціального податку та ін.).

2. Зниження адміністративних бар'єрів, адже поки що державна система в Україні продовжує працювати не стільки на розвиток, скільки на формальний контроль, а це, назагал, значно послаблює конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

Таблиця 1

Міжнародні рейтинги

Показник	Роки			Зміна %	Примітка
	2006	2007	2008		
Корупційний індекс організації Transparency International	99 позиція з 163	118 позиція з 180	134 позиція з 180	- 13,7 втрата позицій в рейтингу	Індекс корупційності
Рейтинг ведення бізнесу The Doing Business	124 позиція з 155	118 позиція з 179	139 позиція з 178	-11,1 втрата позицій в рейтингу	Рейтинг ведення бізнесу (легкість відкриття компанії, ліцензування, найму працівників, реєстрація власності, отримання кредиту, захист інтересів інвесторів)
Рейтинг конкурентоспроможності World Competitiveness Yearbook	46 позиція з 55	46 позиція з 55	54 позиція з 55	-17,4 втрата позицій в рейтингу	Дослідження конкурентоздатності (стан економіки, ефективність уряду, ефективність бізнесу та стан інфраструктури)
Індекс економічної свободи Heritage Foundation	99 позиція з 157	125 позиція з 161	133 позиція з 157	-7,1 втрата позицій в рейтингу	Визначення ступеню свободи економіки (ділова, торгова, фінансова, грошово-кредитна, інвестиційна, фінансова, трудова свобода, свобода від Уряду, від корупції, захищеність прав власності)
Індекс глобальної конкурентоспроможності економіки World Economic Forum	69 позиція з 125	73 позиція з 131	73 позиція з 131	-0,5% втрата позицій в рейтингу	Конкурентоспроможність(якість інституцій, інфраструктура, макроекономічна стабільність, освіта, розвиненість фінансового ринку)

3. Захист прав власності. Для захисту інтересів добросовісних інвесторів та інших юридичних осіб доцільно встановити універсальний строк позовної давності — наприклад, три роки за всіма угодами, а також за всіма кримінальними та адміністративними статтями, пов'язаними з цими угодами. Держава повинна надавати інвесторам, які здійснюють довгострокові проекти, гарантії у випадку несприятливих змін податкового або іншого економічного законодавства.

4. Зміна акцентів антимонопольної політики. В роботі антимонопольних органів в умовах глобалізації і жорсткої міжнародної конкуренції доцільно змістити акценти з підтримки процесів

Проблеми мікро- та макроекономіки України

із злиття компаній та концентрації капіталу на користь протидії зловживанням монопольним становищем. Проблеми створення великих транснаціональних компаній на базі українського капіталу зараз немає. Небезпека виникає тоді, коли такі компанії починають зловживати монопольним становищем на внутрішньому ринку. Саме в цих випадках держава повинна активно застосовувати форми антимонопольної боротьби (примусовий розподіл бізнесу, продаж його частин неафілійованим структурам, регулювання цін або закупівельної політики монополій тощо).

5. Регулювання цін, тарифів і валютного курсу. Прогнозування. Система державного прогнозування зобов'язана шукати точки прориву, подолання нинішнього інерційного розвитку, визначати майбутні найбільш вигідні ринки, перспективи розвитку попиту й технологій, аналізувати ризики тощо.

Для оцінки сучасного стану інвестування в Україні, наведемо інформацію про прямі інвестиції у 2008 році (табл. 2) [7].

Таблиця 2

Основні показники прямого інвестування в Україні за 2008 рік

Показник	Сума		Зміна%
ВВП за січень-жовтень 2008р.	799,996 млрд.грн.		+5,8 до січня- жовтня 2007р
Кількість наявного населення, млн.чол.	46,37 на 01.01.07р.	46,19 на 01.10.08 р.	-0,38 з початку року
Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн. дол.	29489,4 станом на 01.01.08 р.	37621,5 станом на 01.10.08 р.	+27,3 з початку року
Прямі іноземні інвестиції на одну особу, дол.	636,5 станом на 01.01.08 р.	812,1 станом на 01.10.08 р.	+27,59 з початку року
Прямі іноземні інвестиції з України, млн. дол.	6196,1 станом на 01.01.08 р.	6218,6 станом на 01.10.08 р.	+0,36 з початку року

Висновки. Світовий досвід свідчить, що країни з перехідною економікою не здатні вийти з економічної кризи без залучення й ефективного використання іноземних інвестицій, адже інвестиції не тільки сприяють формуванню національних інвестиційних, та інших ринкових чинників, а також ринки товарів і послуг. Отже, щоб країна не відставала від світової економіки, не зіткнулась із стратегічним дефіцитом, вакуумом пріоритетів, відсутністю взаємозв'язку та взаємозалежності складових частин економічної політики держави (інноваційної, бюджетної та інших) слід підтримувати необхідні нові пріоритети в економічній, промисловій та науково-технічній політиці за рахунок інвестування. Інвестиції є основою розвитку підприємств, окремих галузей та економіки країни в цілому. Від уміння інвестувати залежить розквіт чи занепад власного виробництва, можливості вирішення соціальних й екологічних проблем, сучасний рівень і потенціальний динамізм фізичного, фінансового та людського капіталів. Без надійних основ інвестиційної діяльності, якими б професійно володіли спеціалісти відповідного профілю, важко сподіватися на сталий розвиток вітчизняного виробництва, науково-технічний і соціальний прогрес, а з ними - і на належне місце у світовому господарстві. На основі вище зазначеного, можна стверджувати, що у ринкових умовах економіка не може розвиватись без відповідних інвестиційних вкладень. Отже, інвестування – важлива умова економічного розвитку будь-якої країни.

Використана література

1. Грачова Р. Інвестиції та капітал: Спеціальний додаток до тижневика "Дебет-Кредит"/ Р. Грачова.- К.: Галицькі контракти, 2001.- 130 с.
2. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник/ Т.В. Майорова. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.
3. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом/ А.А. Пересада. – К.: Лібра, 2002. – 471 с.
4. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій/ О.І. Рогач. - К.: Либідь, 2005.- 720 с.
5. Череп А. В. Інвестознавство: Підручник/ А.В. Череп. – К.: Кондор, 2006. – 398 с.
6. Міжнародні рейтинги ведення бізнесу та конкурентоспроможності економіки [Електронний ресурс] : за даними Української асоціації інвестицій. – Режим доступу до даних www.uaib.com.ua .
7. Основні показники прямого інвестування в Україні за 2008 рік [Електронний ресурс]: за даними Державного агентства з інвестицій та інновацій України. – Режим доступу до даних : www.in.gov.ua ;